

De Pelgrim

🏠 Organisatie

Herwig De Lannoy / Ulrike Burki (2023)

**EUROPEESCHE
Tentoonstelling
van
Katholieke Kunst**

ingericht door DE PELGRIM met medewerking van kunstenaars uit Vlaanderen, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland, Oostenrijk, Polen, Rumenië en Yougoslavië

CONGRESDAGEN

ZATERDAG 8 FEBRUARI te 3 uur
OPENING DER TENTOONSTELLING.
Z. E. P. Dr Reypens S. J. : "De Internationale Zending van de Pelgrims".

ZONDAG 9 FEBRUARI
Letterkundige dag. Leider: André Demedts.
P. Buckinckx: "Het Jonge Vlaanderen".
A. Demedts: "De Kunst en het Leven".
Pater F. Nuyens: "Kunst en Gemeenschap".
A. Van Cauwelaert: "Katholicisme en Kunst".

ZONDAG 16 FEBRUARI
Plastiekdag. Leiders: E. H. Hallez en A. Van Huffel.
Charlier: "De l'existence d'un art Chrétien universel du III au XV Siècle et les bases plastiques de cet Art".
Herman Deckers: "Over het Onuitsprekelijke".
Huib Hoste: "Moderne Bouwkunst".
Prof. Dr C. Leurs: Voordracht.
Dr Jozef Muls: "El Greco".
Z. E. P. Dr Reypens s. j.: "De Wijding in het Kerkgebouw".
Z. E. H. Cyriel Verschaeve: "Beeldhouwkunst".

ZONDAG 2 MAART
Muziekdag onder leiding van Juliaan Platteau.

VRIJDAG 7 MAART
Opvoering door het Vlaamsche Volkstoneel van DE HEMELSCHÉ SALOMÉ door Félix Timmermans, in den Kon. Ned. Schouwburg.

Gebeurlijke wijzigingen zullen door de pers worden aangekondigd.

ANTWERPEN

HARMONIE ZAAL
MECHELSCHESTEENWEG 17, 206

VAN 8 FEBRUARI TOT 9 MAART 1930

© PLATTEAU & CO. ANTWERPEN

De Pelgrim was een katholieke kunstenaarsbeweging die in 1924 werd opgericht door Felix Timmermans, Ernest van der Hallen en Flor van Reeth. De beweging wilde het Vlaams-katholieke kunst- en cultuurlandschap vernieuwen en wou, zoals een pelgrim, op zoek gaan naar de diepere waarden in de moderne wereld. Daarbij stelde ze de Vlaamse emancipatie als doelstelling voorop.

Alternatieve naam

Pelgrimbeweging

Oprichting

1924

Stopzetting

1930

 Leestijd: 5 minuten

De Pelgrimbeweging werd in 1924 opgericht door de Vlaamse auteurs Felix Timmermans, Ernest van der Hallen en Flor van Reeth, toepasselijk in Van der Hallens kleine huisje in het Lierse begijnhof. In december 1925 verscheen het manifest van de beweging, dat mee ondertekend werd door Frans Delbeke, Gregorius de Wit, Paul Emiel Valvekens, Anton van de Velde, Dirk Vansina, Renaat Veremans, Gerard Walschap, Eugeen Yoors en Herman Deckers. Die laatste werd ook de secretaris van de beweging. Later sloten Jan Boon, André Demedts, Marnix Gijsen, Cyiel Verschaeve, Albert Servaes, Stan Leurs en Albert van Huffel zich bij de beweging aan. In 1927 en 1930 organiseerde De Pelgrim twee zeer succesvolle tentoonstellingen over moderne, religieuze kunst in Antwerpen. In 1929 richtte ze een eigen tijdschrift op, waarvan de schilder en kunstcriticus Dirk Vansina hoofdredacteur werd. De Pelgrim-leden streefden ernaar verschillende culturele disciplines samen te brengen: van architectuur, beeldende kunst, muziek en theater tot literatuur en geschiedschrijving.

Pelgrimbeweging

De Pelgrim definieerde zich als een broederschap die volgens een van haar manifesten 'een geest van christelijke solidariteit onder de katholieke kunstenaars' wilde bevorderen om 'de katholieke Vlaamsche kunst hooger op te voeren en ze in het kultureel leven de plaats te geven die haar rechtens toekomt'. De beweging streefde naar een vernieuwing van de katholieke kunst in Vlaanderen. Ze wilde breken met de 'kartonnen Gothiek' en 'plaasteren koekebakheiligen' en een dynamische, katholieke gemeenschapskunst in de plaats stellen. Daarmee kaderde de beweging in een internationaal streven naar een modernisering van de christelijke kunst in Europa die komaf moest maken met de 'versleten' neogotische canons.

Leidende pelgrims werden beïnvloed door de ideeën van de Franse groep l'Arche, de Franse ontwerper en benedictijn dom Bellot en de Franse filosoof Jacques Maritain. Ze onderhielden bovendien contacten met de Nederlandse beeldend kunstenaar Jan Toorop. Tegelijk zette de beweging zich af tegen het alomtegenwoordige maatschappelijke en zedelijke verval dat ze rondom zich zagen door 'film, foxtrot en football'. De pelgrim-leden zochten naar een verhaal dat opnieuw verbond en zin gaf en dat de aloude overtuigingen kon verzoenen met de uitdagingen van de moderne samenleving. De kunst en cultuur, geworteld in een innig beleefd katholiek geloof, moesten die verdieping brengen.

Centraal in de kunstopvatting van de beweging stond het beeld van de pelgrim. Midden in een als hectisch ervaren wereld, poneerden de pelgrimskunstenaars zich als reizigers op weg naar een religieus kunstideaal. Daarbij ondergingen zij veel invloed van de Antwerpse priester en medestichter van het Ruusbroecgenootschap, Léonce Reypens, volgens wie schrijven een mystieke pelgrimstocht naar een bovennatuurlijke wereld was. Om het half jaar kwamen de pelgrimskunstenaars samen voor een vergadering en een door Reypens verzorgde misdienst in de kapel van het Onze-Lieve-Vrouwecollege van Antwerpen. Daarnaast zochten de pelgrims ook geregeld mystieke verstillingsplaatsen op in de begijnhofhuisjes in Antwerpen (Timmermans), in buitenverblijven (Vansina) of op lange reizen naar het Midden-Oosten (Van der Hallen). De aantrekkingskracht die de middeleeuwse mystiek uitoefende op de pelgrims veruitwendigde zich voorts in hun verering van het werk van de veertiende-eeuwse mysticus Jan van Ruusbroec en hun streven naar een Vlaamse katholieke ontvoogding en emancipatie via de openbaring van een Vlaams geestelijk verleden.

Tijdschrift (1929-1931)

Vanaf 1929 begon de Pelgrim met het uitgeven van een gelijknamig driemaandelijks tijdschrift. Het stond onder de leiding van Dirk Vansina en Léonce Reypens en stelde zichzelf in de beginselverklaring voor als het centrale orgaan waarin de Pelgrim-leden uiting konden geven aan hun artistieke opvattingen. Daarmee bedoelden ze: 'de katholieke levensvisie en de daaruit geboren katholieke levensdrang, tot schoonheidsvisioen en schoonheidsrythme'.

In het tijdschrift verscheen poëzie, proza en toneel van pelgrimskunstenaars als Felix Timmermans, André Demedts, Gerard Walschap en Ernest van der Hallen. Daarnaast werden er ook heel wat kritische bijdragen gepubliceerd, vooral boekbeoordelingen, waarin religieuze en flamingantische overwegingen als literaire maatstaf werden gehanteerd.

Ontbinding

De pelgrimskunstenaars vonden elkaar in hun streven naar een katholiek en Vlaams artistiek reveil, maar over hoe dat reveil precies vorm moest krijgen waren de meningen zeer verdeeld. Terwijl Felix Timmermans en Flor van Reeth de noodzakelijke regeneratie vonden in humor en volkse levensvreugde, kozen Cyriel Verschaeve en Ernest van der Hallen voor een ernstige, romantische benadering. Hun verschillende visies leidden tot een intense verdeeldheid, die de beweging uiteindelijk uit elkaar deed vallen. In 1931, na acht nummers en twee jaargangen, hield *De Pelgrim* op te verschijnen. De stroom betekenisvolle realisaties waarop werd gehoopt bleef uit, maar de vernieuwingsgezinde beeldtaal in de diverse disciplines van kunst en cultuur spreekt velen nog steeds aan en blijft inspireren.

Literatuur

- *Het manifest van De Pelgrim*, 1925.
- G. Walschap, De pelgrims voor den dag, in: *Hooger Leven*, jg. 1, 24 juli 1927, nr. 30, p. 936.
- A. Dusart, De Pelgrimsbeweging, in: *Vlaanderen*, jg. 19, mei-juni 1970, nr. 112.
- J. Zagers, *De Pelgrimsbeweging, een Vlaams katholieke kunstkring, 1924-1930*, 1984.
- M. Rutten & J. Weisgerber, *Van 'Arm Vlaanderen' tot 'De voorstad groeit'. De opbloei van de Vlaamse Literatuur van Teirlinck-Stijns tot L.P. Boon (1888-1946)*, 1988.
- *Biografisch repertorium Pelgrimbeweging*, 1990.
- *Neogotiek versus Pelgrim*, 1992.
- R. Heynickx, De ijking van een religieuze modernisering: ethiek en esthetiek in de Vlaams-katholieke kunstenaarsvereniging De Pelgrim (1924-1931), in: *Trajecta*, vol. 10, 2001, nr.1, pp. 38-61.
- R. Heynickx, *Meetzucht en mateloosheid: kunst, religie en identiteit in Vlaanderen tijdens het interbellum*, 2008.
- R. Heynickx, *Pelgrimskunst Religie en Moderniteit. 1910-1940*, 2008.
- J. Haeveryans (red.), *De Pelgrim. Kunst en zingeving in een onttoverde wereld (1924-1931)*, 2023.